

DÓSA

DRÁMATÖREDÉK

FORDÍTOTTA: WALKÓ GYÖRGY

Budai vár.

Gótikus terem. Dósa, Gergely és Longus várakozik.

GERGELY Éj-nap hosszat ültünk a nyeregben, most várakozunk éj-nap óta.

DÓSA Úgy ám: korog, mint a medve mordul, a gyomrom. Megvártnak, az istenit! (*Arra megy egy udvarnok, Dósa utánanéz és hirtelen*) Állj! Ismersz?

UDVARNOK Csodálkozol rajta? A haza megmentőjét minden gyerek ismeri.

DÓSA A kötelességemet tettem csupán.

UDVARNOK Kötelességedet? Hahaha! Különös ember vagy, Dósa kapitány! Kötelességnek mondd, ha egy a mindért óriásokkal áll ki szablyavégre? Remek dolog, uram! Énekmondók ünneplik tettetted, és a király hallgat a lantszóra. A hölgyek meg, ha neved hallják, csiklandást éreznek a térdük táján.

DÓSA Úgy? Effélét éreznek?

UDVARNOK (*elmosolyodik*) Annál is többet, nagyszerű vitéz! (*Meghajol és elmegy*)

DÓSA (*felnevet*) Hallottátok?

GERGELY Nem nevetnivaló! Nem ismered a különbséget dicséret és gúny közt?

DÓSA (*nevet*) Igazat beszélsz. Ezek a bábuk azért hajolnak csak meg, hogy ne lássék, hogyan húzzák el közben a szájukat. Ide hallgass, Longus: öcsém azt akarná, kikent-kifent majmok vigyorától vinnyogjak, mint egy haldokló aggszűz!

GERGELY Azt nem mondom! De ha egyszer megvárakoztatnak a kikent-kifent majmok?

DÓSA Ne vess már, Longus!

LONGUS Hagyd el!

Csend.

DÓSA (*komolyan*) Longus, a királytól jutalmat kapunk. Temesd el most a gyűlölködést.

LONGUS Sokszor eltemettem. A harmadik napra már.

DÓSA *(közbevág)* Ne folytasd!

LONGUS Jó! Mert véleményem, az csak egy van, álltam érte már pel-
lengéren is. Derék ember vagy, Dósa. És minden derék embernek egy
a véleménye. Tudom. Ezért nem szólok egy szót sem.

CSÁKY PÜSPÖK *(jön)* Úgy? Kapitány, te vagy az?... Szavak röpködtek
itt az imént, ostoba és zabolátlan szavak.

DÓSA Vigyázz, mit mondasz, uram!

CSÁKY PÜSPÖK Lám... *(Longushoz)* Te mit vigyorogsz?

DÓSA Pogánynak gyalázol, minket, akik a keresztért vívtunk meg!

CSÁKY PÜSPÖK Azok is vagytok! Jutalomért csak eljöttök! Pénzt vártok,
mint a zsoldosok! Hatezer dukátot!

A budai dómban.

*Néhány lépcső kissé magasabbra, a középhajóba vezet fel. Baloldalt, elöl,
az egyik oldalbejárat. Jobbra (a színen messzi kőüül) a főoltár, csendes-
misét mondanak éppen rajta. Színes ablakok és gyertyák derengő fénye.
A középhajóban imába mélyedt apácák térdepelnek.*

*Az oldalkapun belép Dósa daliás alakja, leveszi sapkáját, keresztet vet,
de sudáregyenesen állva marad.*

Az oltárról csengettyűszó az „átváltozást” jelzi.

*Az apácák mellüket verik, majdnem a földet éri homlokuk, Dósa azonban
csak áll keményen, fejét sem hajtja meg. Az apácák iszonyattal merednek
rá, néhányuk ijedten elsuhan a dóm sötétjébe.*

Jobbra, az előtérben, Tamás bíboros jelenik meg.

Dósa mélyen meghajol.

Az apácák óvatosan mind elsuhannak.

Csend.

DÓSA Hívattál.

BÍBOROS Mióta nem hajt térdet Dósa kapitány az Úr előtt?

DÓSA Az én Uram itt nincs jelen.

BÍBOROS A Sátán szól belőled!

DÓSA Az én Uram itt nincs jelen. Mert nem átallja a püspök ottan bűn állapotában mondani a misét. Katona vagyok, egyenes természetű, el nem hiszem, hogy tisztátalan kezekben megszületik az Úr. Ilyen pap kezében marad a tészta tészta, Istenné nem változik! Tészta előtt pedig térdet nem hajtok!

BÍBOROS De hát mit vétett a püspök?

DÓSA (*nagy szemeket mereszt rá*) Tudod jól.

BÍBOROS (*vontatottan*) Azt mondja, kiraboltad és agyonverted odalent a határon a király egyik vámszedőjét.

DÓSA (*elvigyorodik*) Elhiszed?

BÍBOROS Nem.

Csend.

DÓSA Leterítettem a pogány óriást, lovaggá ütött érte a királyom! A török karját kaptam címerül. Bíborba öltöztettek, aranyláncot aggattak a nyakamba. Felmagasztaltak, míg náluk kevesebb voltam, most meg kötelek akasztanának ezek az urak a nyakamba, mert egyenlő lettem velük.

BÍBOROS Az urak!... Az Örök Városból jövök, és bullát hozok hazámnak paranccsal, hogy gyűjtsön szent hadat minden pogányok ellen. S ki fegyvert fog vagy segílyt ad, mindenki, akár úr az, akár paraszt, minden kínjától megszabadíttatik a túlvilágon, de itt e földön is. Szabad lesz, ki szolga volt, szabad prédája viszont bárkinek, ki a parancsnak ellene szegül! Így kívánja Szentatyánk. Én pedig hívattalak téged, Dósa kapitány: akarsz-e lenni a vezérünk, uraké és parasztoké, a pogányhitűek ellen?

DÓSA Isten adja, hogy harcban a pogánnyal essem el!

BÍBOROS Jöjj hát el holnap újból, melledre tűzöm a szent keresztet, és áldásom adom.

Dósa mélyen meghajol – balra elmegy.

A misének vége; harangszó.

Terem a budai várban.

Szapolyai jobbra, az egyik keskeny, magas ablak előtt áll. Balra Báthory jár fel s alá. Az előtérben jobbra Telegdy, aggódva szemléli mindkettőjüket.

Csend.

SZAPOLYAI (*odafordul lassan Báthoryhoz*) Tehát mi az utolsó szavad?

Báthory megáll, nem néz Szapolyaira, de igent bólint. Szapolyai Telegdyre veti lassan a szemét.

És a tied?

BÁTHORY Az ő szava nem nyom a latban!

SZAPOLYAI Nem téged kérdeztek.

BÁTHORY (*kardjához kap*) Feleljek?

TELEGDY (*Báthoryhoz*) Óvakodj, kancellár!

Szapolyai visszadugja a kardját.

Csend.

SZAPOLYAI (*Telegdy mellett*) Indulok. Háromszor hívta a kürt a menyasszonyt a hegyeken túlról. Mert a király hűgának kezére ebben az országban ki lehet méltóbb az erdélyi vajdánál? Háromszor ajánlottam fel szerelmemet, kétszer hajlongások zárták el előtte az utat, de harmadszorra felelet. És úgy kosaroztak ki harmadszorra is, hogy színét sem láttam a királynak. Áll valaki a király előtt, s helyette beszél.

BÁTHORY Te helyette sohasem beszélnél. Te magad akarsz lenni a király!

SZAPOLYAI (*kardjához kap*) Kancellár, Istennek adj hálát, hogy nem kérdezem soha többet. Ez lenne a feleleted. (*Jobbra el*)

TELEGDY Örökös viszály!

BÁTHORY Hunyáskodjék meg a király egy vajda előtt?

TELEGDY Nem. De van, hogy a kancellár az erősebb, s nem a király.

BÁTHORY Azt ajánlod, féljek inkább tőle? (*Nevet*)

TELEGDY Nem tőle.

Dobpergés a távolban.

Halod? Szólnak a dobok. A bulla parancsol most, most veszik ki kezünkből a gyepelőt. Kis idő, és a csontjainkkal fognak dobolni a törvénytábláinkon. Szent háború! Szolgák kezébe kerül a fegyver. Vagy gondold, a szolgák tudnak felejtetni? Bosszút fognak állni – mi pedig, a nemesség, meghasonlottan, belviszályban marcangoljuk önnönmagunkat.

A bíboros oldalról nesztelenül belép.

BÁTHORY (*nem veszi észre*) Ólmot öntetek a jobbágyaim fülébe!

TELEGDY Nem fogják tűrni.

BÁTHORY Levágatom akkor a fülüket!

BÍBOROS (*a kereszt jelét veti*) Ki merészeli túlharsogni a szent igét?

Báthory hátrafordul.

TELEGDY Csalárdság és hitszegés mióta szent ige?

BÍBOROS A bujtogatást még folytatod is?

TELEGDY Egyezségünk van a szultánnal, s az fegyvernyugvást rendel. Még három esztendőre. Szegjük meg most a kereszt jegyében, az igazság győzedelme nevében, és támadjuk a szultánt hátba, mert éppen súlyos harcokat vív Ázsiában? Mindig is ezt mondtam, s fogom is mondani mindig, mert a haza üdvét látom veszélyben.

BÍBOROS Mondd inkább: a pereputtyom üdvét! Nem a haza javára, a magatokéra kapaszkodtok az egyezésbe, a magatok művébe, melyet az ellenség megszeg mindennap. Mi a kereszt jegyében bontjuk meg az egyezséget, de ti az önnönmagatok jóléte jegyében tartjátok fenn! Kározzatok tulajdon fejetekre! A ti hazátok: a hatalom! Gyávaság és restség van írva a zászlótokra! Fülét vágatnátok le a parasztnak, mert együtt harcolni velük nem bírnátok! Ti háborút a paraszt ellen viseltek! Egymás közt vagyunk, uraim!

BÁTHORY Egymás között, igaz! Tudd meg hát, bíboros: nem megyünk mi sem a haza, sem a kereszt nevében ebbe a háborúba! Te kergeted tulajdon hiúságod nevében háborúba ezt az országot! Elmentél Rómába, hogy pápa légy. De egyetlen szavazaton megbuktál, s mert akar-

tad vinni mindenáron valamire, rávetted a pápát, hogy tegyen meg téged a bulla jogán ennek az országnak urává és parancsolójává. Hiúságod nevében döntesz minket kegyetlen háborúba! A kincstár üres, az aratás ideje közel, de a nép a zászló alá sereglük, és senki sincs, aki a földeket művelje! Szedett-vedett hordák járnak keresztül-kasul az országot! Ismered a népet? Akar az harcolni, de nem a pogány ellen – ellenünk!

TELEGDY Fosztogatni akar és gyilkolni!

BÍBOROS Feloszlatom a sereget, ha fosztogat!

BÁTHORY Márpedig fosztogat.

BÍBOROS Teszel is róla, hogy úgy legyen?

TELEGDY Széztavarni hogy tudod, ha már együtt van?

BÁTHORY Miféle hatalmad van rá?

BÍBOROS Nem hiszitek? ... Most látom csak, kik a kereszt ellenségei!

TELEGDY Nem a keresztéi! Csak a tiéd!

BÁTHORY És Dósáé! A jöttmenté!

BÍBOROS Mi visszük a keresztet. Aki nekünk vet gáncsot, a Megváltót is porba dönti!

CSÁKY PÜSPÖK (*jobbról belép*) Azt érted, aki nem hajt térdet?

BÍBOROS Nem azt! Az csak előtted nem térdel le, püspök!

CSÁKY PÜSPÖK Én viszem a keresztet! És aki nekem vet gáncsot, a Megváltót dönti porba!

Báthory elvigyorodik.

TELEGDY (*Báthoryhoz*) Ezen ne vigyorogj!

BÁTHORY Kész komédia.

TELEGDY (*a bíboroshoz*) Te nevezted ki Dósát, megkérdezésünk nélkül!

CSÁKY PÜSPÖK Együtt játszott vele gyerekkorában! Ő, a csizmadia fia, Dósával, aki királyi vámszedőket...

TELEGDY Miért nem közölünk választottál vezért?

BÍBOROS Nem tartozom nektek számadással! De tudjátok meg: közületek egy – és paraszt oda nem jön egy sem!

BÁTHORY A bulla szavára sem?

BÍBOROS Ti a bullát soha valóra nem váltanátok!

TELEGDY Szerencsétlen ország!

BÍBOROS Képmutató!
 CSÁKY PÜSPÖK Fosztogató, gyilkos!
 BÍBOROS Rágalmazó!

Koronatanács Budán.

A háttérben emelvényen hosszú asztal. Éjszaka. Karos gyertyatartók az asztalokon. Kívülről moraj.

II. Ulászló a középén, Tamás bíboros, Báthory, Csáky, Telegdy, nemesurak.

BÁTHORY Hallod? Fosztogatnak.

CSÁKY PÜSPÖK Olsátok el a gyertyákat! Fényesebben lobog házaink meg csűrjeink lángja!

TELEGDY Bíboros, ígéretet tettél nekünk, hogy a sereget feloszlatod, ha csak egy is fosztogat közülük Dósa tudtával és beleegyezésével! Márpedig ő adott rá maga parancsot! Követeljük, vond a bullát vissza!

BÍBOROS Egymás között vagyunk. Megtiltottátok, hogy a kereszt alá gyűljenek – most bosszút állnak. Ne feledjétek: aki a hadjárat ellen van, a kereszt ellen van, aki pedig a kereszt ellen van, bárki szabad prédája!

BÁTHORY Átkozz ki bennünket, ha mersz! Ha törvényen kívül, szabad prédává teszel is, azzal nem küldtél még a sírba bennünket! Védekezni tudunk még! S tetsző dolog ez vajon Rómának?

TELEGDY A hazádat döntöd pusztulásba! A kardot kezünkbe te kényszerítet! És álljuk a harcot! Még ha a törökkel kell is szövetkeznünk!

BÍBOROS Az ördög incselkedik itt már!

Csáky püspök hangosan felnevet.

Vigyázzatok, urak! Ki sem átkoztalak, s rajtatok máris az átok!

TELEGDY Úgy gondolod, a szerződészegés átka?

BÁTHORY Betiltani, követelem! Hét nemesembert ölték meg az alsóvárosban ma délután Dósa parancsára! Ez törvénytíprás! Bíró nélkül!

CSÁKY PÜSPÖK Betiltani!

BÍBOROS Ki a hibás?

TELEGDY Aki szerződést szeg.

BÍBOROS Aki eladja hitét az ellenségnek egy rövid érvényű szerződésért, amelyet tetejében az ellenség meg sem tart – és pusztulni hagyja aztán inkább az országot, hogysen a néppel álljon egy csatasorba –, pusztán mert fél, hogy meg kell majd adnia a népnek a jogait!

BÁTHORY A nép jogai meg vannak a törvényben írva!

BÍBOROS A törvényt ti szegitek meg!

CSÁKY PÜSPÖK Ez zendülés, felségárulás!

ULÁSZLÓ Énrtem meg miért aggódtok?

Dósa belép jobbról a keresztesek öltözetében : fekete páncél, mellén kereszt.

BÁTHORY (*felugrik*) Ki hívott, Dósa?

DÓSA (*nem hallja*) Panaszra jöttem, királyom. Sújtsd átokkal a nemesség vezéreit!

Mozgolódás.

Nem vagyok sem lázas, sem gyermek! Vádat emelek: korhely és parázna életet él a nemesség, cicomás udvart tart mindegyik, tékoznak a hölgyeik, vadászni járnak a földekre, hol a szegény ember kenyerének kéne megteremnie, így aztán az éhen pusztul, vagy robotra jární kénytelen! Vádat emelek, mert a haza ellenségei ellen a hadjáratra még a pénzt sem adják meg, szegénységben hagyják királyukat, s egyre súlyosabb adósságokba verik. Tánc és vadászat a multságuk: egyetlen szarvasra kiadnak annyit, hogy harminc embert játszva lehetne belőle fegyverbe állítani. Vádat emelek, mert népünk erős karú fiait fegyvert fogni nem engedik, s csak a vakokat meg sántákat-bénákat eresztik hozzám! Csúfot tesznek rajtunk! Én azonban, az Úr katonája, követelem: tartsad meg szavadat, és támogass harcomban az ellenség ellen!

TELEGDY Hogy a csapataid fosztogatnak és gyilkolnak, tudod-e?

BÁTHORY Mit teszel ellene?

CSÁKY PÜSPÖK Gyilkol velük együtt!

DÓSA Úgy van! Mert az urak elárulják alávaló módon a keresztet!

Csend.

BÁTHORY (*felkel*) Halld hát akkor, Dósa György: hogy csapataid rabolnak és fosztogatnak, magad ismered be. Én megparancsolom pedig a király nevében, hogy a keresztések seregét oszlasd fel.

DÓSA Te nem parancsolsz nekem. Csak királyom és a bíboros!

A bíboros felindult – bölint : igen –, az asztalra borul, és tenyerébe temeti arcát.

Ulászló felkel, jelezvén, hogy a tanácskozásnak vége.

Dósa csendesen nevetni kezd.

Mind felállnak, csak a bíboros nem.

Dósa nevetése egyre harsányabb, borzongatóbb – összecsendül a tömegek távoli morajával –, ismét láng csap fel valahol.

Rámerednek mind, csak a bíboros nem.

Országút.

Az urak zsoldosai és egy tiszt megszállva tartják az utat. Hárman kockát vetnek. Egy a hátán fekszik. A tiszt a kockázókat figyel, kezében korbács.

AZ EGYIK ZSOLDOS (*a hátán fekszik, nyújtózkodik, szemét dörzsöli*) Nem lehet aludni! Csak süt bele az ember szemébe a nap, a végén még ki akarja költeni.

ELSŐ KOCKÁZÓ Belőled vajon mi kelne ki? Azt hiszed, rád van éppen gondja a napnak? Azt hiszed, lát az téged?

MÁSODIK KOCKÁZÓ Micsoda filozófus!

HARMADIK KOCKÁZÓ De még mekkora! Filozofál, és közben úgy csal, ahogy akar! Nem szeretem, aki játék közben filozofál. Az vagy túl okos, vagy félnótás! Vagy...

ELSŐ KOCKÁZÓ Vagy?

HARMADIK KOCKÁZÓ Vagy pedig csal.

ELSŐ KOCKÁZÓ (*képébe vágja a kockát*) Mi a pokol?! (*Neki akar ugrani*)

TISZT (*felemeli a korbácsot*) Kushadj!

AZ EGYIK ZSOLDOS (*amelyik a hátán fekiúdt, a távolba fülel*) Jönnék valamifélek...

ELSŐ KOCKÁZÓ Nem csaltam életemben!

A másik kettő röhejben tör ki.

TISZT Kushadj!... Utána döntsétek el, melyik veszített.

A MÁSIK KETTŐ Ez nyert meg mindent!

Az első nevet.

AZ EGYIK ZSOLDOS (*amelyik a hátán fekiúdt, talpra áll*) Csönd! Halljátok?

Távolról litánia hallatszik: egy női, két férfihang.

Mind fülelnek, talpra ugranak, veszik fegyverüket, és elállják az utat.

Hárman jönnek: egy asszony, a férje és a férfi apja; az apa vak.

FÉRFI Adjon isten, testvérek!

A zsoldosok vigyorognak.

Messze még Dósáig?

A zsoldosok röhögnek.

TISZT Nem. De nektek egy örökkévalóság.

FÉRFI Hogy értsük?

TISZT Hátra arc! A dolgotokra!

FÉRFI A szent háborúba tartunk!

TISZT Senki tovább, egy tapodtat se!

VAK Kik vagytok, hogy elibénk álltok?

TISZT Nyisd ki a szemed! Gyerünk hazafelé!

ASSZONY De hiszen vak!

TISZT Akkor mehet Dósához. De az ember marad, az asszony meg...

(Jól megnézi)

VAK Lelkünk üdvösségét ki meri elvenni?

FÉRFI Az Úr nevében!

TISZT Az urak nevében!... Eresszétek az öreget! És az asszonyt is!
Az ember itt marad.

FÉRFI A feleségem! Vele megyek. *(A tiszt vigyorog, a férfi rátámad)*
Átok verjen!

A zsoldosok ráugranak, földre teperik.

TISZT *(vérző arccal az asszonyhoz)* Ezt lenyalod még!

ASSZONY Pál! *(Menne a férjéhez)*

TISZT *(magához rántja, és a zsoldosokhoz)* Űssétek ezt az embert agyon!

ASSZONY Uram Jézus!

FÉRFI Örvendj, én adtam elsőnek életem az Úrért!

TISZT *(erősen szorítja az asszonyt)* Elsőnek? *(Hangosan felröhög)*

ELSŐ KOCKÁZÓ Annyi garasom lenne, ahányat már...

MÁSODIK KOCKÁZÓ A jobbik fajta vesszőt merre lehet vágni?

HARMADIK KOCKÁZÓ Amott a pataknál... *(Mindketten el)*

TISZT Hátára fektessétek! Kapjon a képébe is valamit! *(A vak ember felordít. A tiszt belérúg)* Eridj Dósához, tökéletlen!

FÉRFI Édesapám!

VAK Hol a fiam?

A tiszt int a zsoldosoknak.

KÉT ZSOLDOS *(kézen fogja jobbról-balról)* Gyere, elvezetünk!

Hirtelen futásnak erednek, a vak ember sírva fakad – velük kell futnia, elesik, jajveszékel –, kirángatják balra a színről.

Az asszony belevág a tiszt képébe.

TISZT Ribanc! Rád eresztem a többit is ezért mind!

Két zsoldos jön vissza, hozza a vesszőket.

ASSZONY (*ordít*) Az uram! Engedjete! Könyörgöm! Kegyelem!
Kegyelem!

TISZT (*befogja a nő száját, a zsoldosokhoz*) Az első csapást a képébe,
a szemére.

KÉT ZSOLDOS (*jön vissza, ők vitték el a vak embert*) Otthagytuk magá-
ban. Áll a hidon, korlát nincs. (*Vigyorognak*)

Mind röhög.

Messziről jajgat a vak.